

გურამ თაყნიაშვილი

"ვეფხისტყაოსანი" ორბელიანთა შემოქმედებაში

შოთა რუსთაველის უკვდავი პოემა "ვეფხისტყაოსანი" დიდი ხანია გასცდა საქართველოს ფარგლებს. და ღირსეული ადგილი დაიკავა მსოფლიოს ხალხთა კულტურის საგანძურში. იგი სამართლიანად მიიჩნევა მსოფლიოს ხალხთა კუთვნილებად. პოემის ყოველმხრივი შესწავლა დღემდე გრძელდება. მასში გადმოცემული ზოგადსაკაცობრიო იდეები სიყვარულის, პატრიოტიზმის, მეგობრობის, თავდადებისა და ერთგულების მოტივები თანაბრად ხიბლავდა ქართველ და უცხოურ მკვლევრებს. საქართველოში დროთა განმავლობაში თანდათან გამოჩნდნენ რუსთაველის მიმბაძველები. ბევრმა მათგანმა სცადა თავისი შესწორებები და დამატებები შეეტანა პოემის ტექსტში. პოემის ზეგავლენა აშკარად იგრძნობა მომდევნო თაობების არაერთი ქართველი პოეტის შემოქმედებაზე. შოთა რუსთაველს უძღვნეს საკუთარი ლექსები არა მარტო ქართველმა, არამედ უცხოეთში მოღვაწე პოეტებმა. რუსთაველისადმი მიძღვნილი პოეტური ნიმუშების მხრივ საყურადღებოა ორბელიანთა გვარის ცნობილი საზოგადო მოღვაწეებისა და პოეტების შემოქმედება. ორბელიანთა გვარიდან პოემისადმი დიდი ინტერესი გამოამჟღავნეს ალექსანდრე, დავით, გრიგოლ, დიმიტრი, ვახტანგ, სულხან-საბა, ნინო და ელისაბედ ორბელიანებმა.

როგორც ცნობილია, ქ. შ. წ. კ. საზოგადოებამ მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარში აღძრა საკითხი "ვეფხისტყაოსნის" ტექსტის ნაბეჭდი და ხელნაწერი ვარიანტების შედარების შესახებ. ამ საქმეს მეთაურობდნენ: ი. ჭავჭავაძე, ს. მესხი, ი. გოგებაშვილი, დიმიტრი ყიფიანი, ი. მეუნარგია, რ. ერისთავი, არხიმანდიტრი გრიგოლი, პ. უმიკაშვილი, ა. წერეთელი, ი. მაჩაბელი, ს. მიქელაძე და სხვები. "ვეფხისტყაოსნის" ტექსტის დამდგენი კომისიის მუშაობაში აქტიურ მონაწილეობას ღებულობდნენ ნინო, ვახტანგ და გრიგოლ ორბელიანები. 1880 წელს გაზეთი დროების ფურცლებიდან გრიგოლ ორბელიანი სთხოვს წ. კ. გ. საზოგადოების გამგეობას გადმოსცენ "ვეფხისტყაოსნის" ხელნაწერები 2 თვის ვადით. ტექსტის დამდგენი კომისიის I სხდომა დანიშნული იყო 1881 წელს, გრიგოლ ორბელიანის თავმჯდომარეობით. 1880 წლიდან "ვეფხისტყაოსნის" რედაქციით სისტემატურად ქვეყნდებოდა განცხადებები პოემის ხელნაწერების გადაცემის შესახებ. ამ დროისათვის ქ. შ. წ. კ. გამგეობას ხელთ ჰქონდა "ვეფხისტყაოსნის" 6 ნაბეჭდი ვარიანტი 1712 — 1880. როგორც გრიგოლ ორბელიანი ერთ-ერთ განცხადებაში აღნიშნავს, მას ხელთ ჰქონია "ვეფხისტყაოსნის" 5 ხელნაწერი. იგი საგანგებოდ ჩერდება "ვეფხისტყაოსნის" მნიშვნელობაზე და აღნიშნავს: "ამ წიგნს, როგორც წმინდა ნაწილებს, ისე უნდა ვუფრთხილდებოდეთ. იგი წარმოადგენს ჩვენს ნაციონალურ სიმდიდრეს".

კომისიის პირველი სხდომა უნდა გამართულიყო 1880 წლის 24 ნოემბერს. მაგრამ პეტრე უმიკაშვილმა აღძრა საკითხი სხდომის გადატანის შესახებ. ვინაიდან ხელთ არ ჰქონდათ საკმარისი რაოდენობის ხელნაწერები პოემისა

გრიგოლ ორბელიანმა მწუხარებით აუწყა კომისიის წევრებს: "წინათ "ვეფხისტყაოსანს" მზითევში ატანდნენ, ახლა სანთლით საძებარიოა". ამავე პერიოდში ი. გოგებაშვილმა აღძრა საკითხი შ. რუსთაველის ძეგლის დადგმის შესახებ დედაქალაქში. როგორც "დროება" იტყობინება საქართველოში ბევრმა ზეპირად იცოდა "ვეფხისტყაოსანი", განსაკუთრებით იმერეთში. ამ მხრივ არ შეიძლება არ აღინიშნოს ნინო ორბელიანის შესახებ. იგი გახლდათ ვ. აბაშიძის ასული. 14 წლისა მიათხოვეს ევგენი მაისურაძეს — ქუთაისელ მოსამართლეს, რომელიც მალევე გარდაიცვალა. ნინო ორბელიანმა გვარი მიიღო მეორე ქმრისაგან — გიორგი კონსტანტინეს ძე ორბელიანისაგან, რომელმაც ახალგაზრდა ქვრივი გაიტაცა დაღესტანში. მალე ისინი დასახლდნენ ორბელიანთა სამემკვიდრეო მამულში სოფ. ტანძიანში (ბოლნისი). შემდეგ გადმოსახლდა თბილისში. ჯერ კიდევ ქუთაისში ცხოვრების პერიოდში ნინო ორბელიანი აქტიურად მონაწილეობდა ქალაქის კულტურულ ცხოვრებაში. მას ჰქონდა დიდი სამსახიობო ტემპერამენტი. თბილისში გადმოსული ნინო ორბელიანი მონაწილეობდა ტექსტის დამდგენი კომისიის მუშაობაში, "ვეფხისტყაოსნის" ცოცხალი სურათების დადგმებში. როგორც გაზეთი "Кавказ"— იტყობინება, 1882 წელს მას განუსახიერებია ფატმანის სახე. თვითონ ნინო ორბელიანს გამოცემული აქვს ლექსების 2 კრებული. სიყვარული, მისი აზრით, შეიცავს ღვთაებრივ საწყისს. ქართულ სიტყვაში იგი აქსოვდა მკვეთრ ორიგინალურ აზრებს. "ვეფხისტყაოსნის" მხატვრულ კითხვაში, გარდა ნინო ორბელიანისა, მონაწილეობდნენ ოღლა ჭავჭავაძე, ქეთევან ბაგრატიონ-გრუზინსკისა, ეკატერინე გაბაშვილი და სხვები.

ორბელიანთა გვარიდან "ვეფხისტყაოსნისადმი" დამოკიდებულება განსაკუთრებული სიღრმითა და პოეტური მჭევრმეტყველებით გამოვლინდა ქართული რომანტიზმის თვალსაჩინო წარმომადგენლის ვახტანგ ორბელიანის შემოქმედებაში (1812-1890). თავის ადრინდელ ლექსებში ვახტანგ ორბელიანი მუხამბაზის კილოს და აშუღურ სტილს უპირისპირებს რუსთაველის ლექსს, რითაც, პოეტის აზრით, შეიძლება მაღალი იდეალების, ბუნების სიდიადის, ნამდვილი სიყვარულისა და წარსულის მოღვაწეთა გმირების სახეთა გადმოცემა. პოემისადმი დიდი ინტერესი ვახტანგ ორბელიანმა გამოამჟღავნა ჯერ კიდევ ჭაბუკობის ეპოქაში. დიმიტრი ყიფიანისადმი მიძღვნილ ლექსებში იგი წერს:

„შე მომეცით კილო რუსთაველისა,

! გაფურჩქვნილი, ვით ყვავილი ველისა,
მოკამკამე, როგორც წყარო მცინარი,
ვით მდინარე მშვენიერად მომდინარე“.

პოეტი მოუწოდებს მეგობარს: "მოდი აქ მიდევს თვალწინა რუსთაველის დიდი ქმნილება, იმის ფურჩქვნილი ლექსებით გული და სული დავიტკბოთ". პოეტმა შ. რუსთაველს მიუძღვნა ლექსი "ობოლი" (1884) და "ნანგრევებს შუა ლამპარი" (1885). "ობოლი" ეპიკური პასაჟების შემცველი ლირიკული პოემაა. მასში წარმოდგენილია რუსთაველის ბიოგრაფიის რამდენიმე ეპიზოდი. პოემის შესავალში რუსთაველი წარმოგვიდგება დაჩაგრულ, ობოლ ადამიანად. მასზე არავინ ზრუნავდა გარდა უზუნაესი ღმერთისა. ღმერთმა აუნთო მას წმინდა გული, ბრძენი გონება, შთაუწერა ტკბილი ენა. პოეტის აზრით, შ. რუსთაველი სიბრძნეს ეზიარა ძველ ელადაში. ვ. ორბელიანი ელადას მოიხსენიებს, როგორც დიდ კერას განათლებისა, რომელმაც იშვილა და იძმო ობოლი რუსთაველი.

ელნური სიბრძნით აღვსილი პოეტი სამშობლოში ბრუნდება და ხედავს თამარის ებოქის აყვავებულ ქვეყანას: შენდება ეკლესია-მონასტრები, იგება ხიდეები... "ნახა სამშობლო ფეხზე დგებოდა და დიდებით იმოსებოდა". შოთა რუსთაველი მოჩადობებული შეჰყურებს მშვენიერების უზადო ხატს — თამარს, რომლის სიტურფემ შთააგონა რუსთაველს სიბრძნით აღვსილი ლექსის შექმნა. რუსთაველი თამარს გადასცემს თავის ხელთუქმნელ პოემას და მიმართავს: "დიდო მეფეო, მაგ რვეულში რაც დაიწერა, შენმა ნათელმა შევნიერმა სახემ შთამბერა". თამარს ხელთ უპყრია დიდი რვეული და ბრძანებს: "მსურს ვნახო, ვინ წარმოსთქვა ესე ლექსები": მოჰგვარეს შოთა, ჭაბუკი, რომელსაც თვალში უბრწყინავს მადლი, ციური გონების სიბრძნე. თამარი არ ეკითხება სახელს, უბრძანა მხოლოდ: "ესე ლექსნი გულს ვით ჩაგინერგენ, ვით დაიწერენ?". შოთა თამარს მიმართავს სწორედ ზემონსენებული სიტყვებით: "დიდო მეფეო". ამაზე თამარი პასუხობს: "ეს ლექსნი შთანერგილი გაქვს შენ ცით მადლით, იყავ დიდებულ, ჩემი სამეფოს გვირგვინისა შენ ხარ დიდება". "ვინ იყო იგი და რა იყო მისი სახელი". ის იყო შოთა, დიდი შოთა რუსთაველი.

ლექსი "ნანგრევებს შუა ლამპარი" ვახტანგ ორბელიანმა უძღვნა იონა მეუნარგიას. პოეტის აზრით, "ვეფხისტყაოსანი" ნანგრევთა შუა უნათებდა წყვილიად გზას. ის ჰქონდათ ქართველებს თავის მნათობად შვიდ საუკუნეს: "და თუ აქამდე არ დაბნელდა ჩვენი გონება, იგი მადლია იმ ნათელი წმინდა ლამპრისა, მაგრამ აღაგზნო ვისმა ხელმა? — აღაგზნო იგი დიდმა შოთამ და არც განქრება სხივნი მისი, ლექსნი დამწველნი, ლექსნი ტკბილნი, სავსენი სიბრძნით". მაგრამ აქამდე თუ ეს პოემა ნანგრევთა შუა ანათებდა მხოლოდ ქართველთა გულს, ახლა გვსურს, იგი გაეცნოს ევროპას. როგორც ცნობილია, იონა მეუნარგიამ დიდი ღვაწლი დასდო "ვეფხისტყაოსნის" ხელნაწერთა შეკრება-შეჯერების საქმეს. მასვე ეკუთვნის "ვეფხისტყაოსნის" ფრანგულ ენაზე თარგმანი, რომელიც, როგორც აღნიშნავენ დაკარგულად ითვლება.

ვახტანგ ორბელიანს ეკუთვნის დაუმთავრებელი ლექსი "პოეტს", სადაც იგი კვლავ მოუწოდებს პოეტებს, მიბაძონ რუსთაველის ლექსის სტილს, მის პათოსს, თემატიკას:

"სხვანი დიდნი საგანი გვაქვს პოეტებო,
ვიდრე ღვინო, ტოლუმბაში, დუდუკი".

თვითონ ვახტანგ ორბელიანი ფლობდა ფრანგულ ენას და დაინტერესებული იყო პოემის უცხოურ ენებზე თარგმნის საკითხებით.

ალექსანდრე ორბელიანს ეკუთვნის ლექსი "რუსთაველი", რომელიც მას დაუწერია 1852 წელს ალგეთის ხეობაში: "რუსთაველი ყოვლის ზეციურის მადლით გაბრწყინებული". პოეტი მიმართავს რუსთაველს:

"ვინ მოგიტანა დიდსულოვნების რტო სასუფეველიდან?
რომელ სანუგეშო წალკოტში ხარ აღზრდილი,
როგორ, საიდან სცან ტკივილი სოფლის გულისა".

ამავე სათაურისაა გრ. ორბელიანის ლექსი, სადაც იგი წერს, რომ დრომ ვერ შემუსრა რუსთაველის სიბრძნე:

"დრომან შემოსვრის მან მოყვარემან, ვერა
შემოსრა მის თხზულებანი ღამესა ბნელსა, ვით
მთვარემან ბრწყინვით განვლო საუკუნენი".

ალექსანდრე ჯამბაკურ-ორბელიანის აზრით, რუსთაველმა გვასწავლა ცხოვრების წესი, მეგობრობა და ზნეობა:

"აი, ახლა მესმის მთელი ქვეყნის

ლექს-მგოსნების ლაღადება, მაგრამ

რუსთაველის ხმოვანება უფრო აღმატებულია". :

საინტერესოა აღინიშნოს, რომ ალექსანდრე ვახტანგის ძე ჯამბაკურ-ორბელიანმა ჯერ კიდევ 1860 წელს უჩრნალ "ცისკარში" გამოაქვეყნა ვრცელი წერილი "ქართული უზნობა, ანუ წერა" (ცისკარი, 1860, ივნისი). ამ წერილში ავტორი ეზება ქართული ენის სამ თვისებას. ქართულ ენას ყოფს სამ კატეგორიად: პირველი — საღმრთო წერილის ენა, ანუ ეკლესიურად მეტყველება; მეორე — მდაბიურად ანუ დარბაისლურად და მესამე — გლეხკაცების ენად. "ვეფხისტყაოსანი" ავტორის აზრით უფრო დარბაისლური ენითაა დაწერილი, ისევე როგორც "სიბრძნე სიცრუისა", "ვისრამიანი", "რუსუდანიანი" და სხვ.

"ვეფხისტყაოსანი" იმით არის კარგი, რომ ყოველი სიტყვა თავისი კავშირებით ისეა შერწყმული, ისეა თავთავის ადგილას, ვითარცა საგანგებოს კეთილსინდისიან შეწყობილი, მარგალიტი ძვირფასი. ავტორის აზრით, ქართული ენა იმით არის მისაღები და ყველასათვის თანაბრად გასაგები, რომ როგორც ვწერთ ისე ვლაპარაკობთ, როგორც ვლაპარაკობთ ისე ვწერთ. ალექსანდრე ორბელიანი ამ წერილში გადაჭრით მოითხოვს, რომ საერო წიგნები იწერებოდეს რუსთაველის ქართულ სიტყვიერებად, სხვა უკეთესი ქართული ენა ვერ მოიძებნება და არც უნდა ვიფიქროთ ამისათვის.

"ვეფხისტყაოსანთან" სულხან-საბა ორბელიანის დამოკიდებულება მეცნიერულ დონეზე შესწავლილი და გამოკვლეულია. როგორც ცნობილია სულხან-საბა ორბელიანმა გალექსა "ქილილა და დამანა". მამუკა ბარათაშვილი წერს: "სულხან-საბა ორბელიანმა "ქილილა და დამანა" გალექსა, თუმცა რუსთაველის ნათქვამი არ არის, მაგრამ ნაკლებად სათქმელიც არ არის" (მ. ბარათაშვილი, 1969, გვ. 132). "ქილილა და დამანას" თარგმანზე რომ რუსთაველის გავლენა იგრძნობა ამ პრობლემას პირველად ყურადღება მიაქცია ალექსანდრე ბარამიძემ, როდესაც იკვლევდა "ქილილა და დამანას" საბასეულ რედაქციებს. იგი წერს: "საბას ლექსი დაწერილია რუსთაველის გავლენით და საკმაოდ არის დაცლილებული თავის დედანს. ერთი ლექსში საბა ემყარება რუსთაველის სიტყვებს "ათასად გვარი დაფასდა, ათი ათასად ზრდილობა, თუ კაცი თვითონ არ ვარგა რას არგებს გვარიშვილობა". როგორც ცნობილია "ქილილა და დამანა" ვახტანგ VI-მ სპარსულიდან თარგმნა პროზაულად და გასალექსად გადასცა სულხან-საბა ორბელიანს — მეცნიერს, პოეტს, იგავ-არაკთა კრებულის ავტორს, თავის პოლიტიკურ და კულტურულ თანამოსაქმეს. ვახტანგ VI წერდა სულხან-საბას: "ეს ჩემი ჭირნახული გაჩაღზე გემოიანად და სადაც ლექსები ჩართული იყოს ისევე ქართულად ლექსები ჩაურთე". როგორც წერენ, სულხან-საბა ორბელიანმა თარგმანი სარედაქციო ქარ-ცეცხლში გაათარა. მისი სტილი თარგმანისა არის მწიგნობრული, განსწავლული, რიტორიკულ-ენაწყლიანი, რუსთაველის სტილთან დაახლოებული.

რუსთაველის სიბრძნის ზეგავლენა აშკარად შეიმჩნევა გრ. ორბელიანის "სადღეგრძელოში", რომელიც ძალიან ჰყვარებია ილია ჭავჭავაძეს. "სადღეგრძელოში" გრ. ორბელიანი წერს: "სიყცი სიქსა გზა ფარსიო, საყვანისცემა

ღირსებას, ნიჭს აძლევს ზენა მხოლოდ კაცს და არა გვარიშვილობა". ამ ლექსში იგრძნობა თერგდალეულთა იდეების დიდი გავლენა.

"ვეფხისტყაოსნის" ევროპულ ენებზე თარგმნის საკითხში დიდი წვლილი მიუძღვის ელისაბედ ირაკლის ასულ ორბელიანს (1871-1942), რომელიც დედის მხრიდან იყო ალექსანდრე ჭავჭავაძის შთამომავალი. ელისაბედმა განათლება მიიღო პარიზში. ლექსებს წერდა ფრანგულ ენაზე. 1910 წელს თბილისში გამოსცა ლექსების კრებული "საზანდარის" ფსევდონიმით. 1919-1920 წწ. მისი ინიციატივით თბილისში დაარსდა გაზეთები "თავისუფალი საქართველო" და "საქართველოს რესპუბლიკა". ორივე ფრანგულ ენაზე. გარდა ფრანგული ენისა, თვითონ ელისაბედი ფლობდა გერმანულ, ინგლისურ, იტალიურ ენებს. მას ეკუთვნის ნ. ბარათაშვილის, ი. ჭავჭავაძის, ა. წერეთლის, ვაჟა-ფშაველას, გალაკტიონ ტაბიძის, კონსტანტინე მაყაშვილის, ვალერიან გაფრინდაშვილის ნაწერების თარგმანები ფრანგულ ენაზე.

ელისაბედ ორბელიანმა განსაკუთრებით დიდი ღვაწლი დასდო "ვეფხისტყაოსანის" ფრანგულ თარგმანს. ფრანგი მკითხველი უფრო ადრე იცნობდა ქართული მწერლობის ნიმუშებს. 1830-იან წლებში ქართული მწერლობის შესახებ საინტერესო წერილები გამოაქვეყნა მარი ბროსემ. წერილების ერთი ნაწილი შეეხებოდა "ვეფხისტყაოსანს". მანვე ფრანგულ ჟურნალში გამოაქვეყნა "ვეფხისტყაოსნის" პროზაული თარგმანები, რომლებიც, რა თქმა უნდა, ვერ შეუქმნიდა ფრანგ მკითხველს სრულ წარმოდგენას შოთა რუსთაველის პოემის შესახებ. ამის შემდეგ, როგორც აღვნიშნეთ, "ვეფხისტყაოსნის" ფრანგულ ენაზე თარგმნაზე მუშაობდა იოანე მეუნარგია. ეს იყო პროზაული თარგმანი, რომელიც, როგორც მკვლევრები აღნიშნავენ, სიტყვა-სიტყვით გამოიყენა რუსმა პოეტმა ბალმონტმა. 1838 წელს პარიზში გამოიცა გვაზავას და მარსელ-პაონის მიერ შესრულებული "ვეფხისტყაოსნის" პროზაული ვარიანტი. გავრცელებული შეხედულებებით, პოემის პირველი პოეტური თარგმანი ფრანგულ ენაზე შეასრულა სერგი წულაძემ, რომელიც გამოიცა პარიზში 1964 წელს. მანამდე, გაცილებით ადრე, ელისაბედ ორბელიანმა დაიწყო მუშაობა "ვეფხისტყაოსნის" ფრანგულ ენაზე თარგმნაზე (მამის მხრიდან იგი იყო ერეკლე II-ის შვილიშვილი). ელისაბედი ჭერ კიდევ 12 წლისა იყო, როდესაც პარიზში გადასახლდა დედასთან ერთად. აქ დაამთავრა პარიზის უნივერსიტეტის ფილოლოგიის ფაკულტეტი. ადრეულ ასაკში ელისაბედ ორბელიანმა თარგმნა ლერმონტოვის "დემონი", "აბესალომ და ეთერის" ლიბრეტო, ქართული პოეზიის ანთოლოგია. 1920-იანი წლების ქართულ პერიოდულ პრესაში ჩნდება ინფორმაცია იმის შესახებ, რომ ელისაბედ ორბელიანი თარგმნის "ვეფხისტყაოსანს". საინტერესოა ის ფაქტი, რომ ელისაბედ ორბელიანს "ვეფხისტყაოსნის" ფრანგულ ენაზე თარგმნის იდეა შთააგონა შალვა ნუცუბიძემ. მანვე იზრუნა, რომ მწერალთა კავშირს გამოეყო სახსრები მთარგმნელისათვის. თარგმანში ელისაბედს ეხმარებოდა ცნობილი ენათმეცნიერი, ლინგვისტი, ლიტერატურის ისტორიკოსი და მთარგმნელი სოლომონ იორდანაშვილი.

მეტად ნაყოფიერი გამოდგა სოლომონ იორდანაშვილისა და ელისაბედ ორბელიანის მთარგმნელობითი და სამეცნიერო ურთიერთობა. 1937 წელს რუსთაველის იუბილესთან დაკავშირებით მათ ერთად იზრუნეს "ვეფხისტყაოსნის" ინგლისურ ენაზე მარჯორი უორდროპისეული თარგმანის მეცნიერულ

რედაქტირებაზე. ფრანგულ ენაზე "ვეფხისტყაოსნის" ბოლო ვარიანტი მზად იყო 1938 წლისათვის, თუმცა დაბეჭდვა ვერ მოხერხდა. მთარგმნელებს თავიდან არ გააჩნდათ იდეა, რომ პოემა ეთარგმნათ ოთხტაეპიანი 16 მარცვლოვანი ლექსით. ელისაბედ ორბელიანი რამდენიმე წლის მანძილზე ეძებდა ფრანგული თარგმანის ფორმას. როგორც პოემის მისეული ხელნაწერებიდან ირკვევა, ელისაბედმა გამოსცადა სხვადასხვა რითმებისა და ფორმების კონსტრუქციები, რომელთაგან ზოგი გამოიყენა პოემის ცალკეული თავების თარგმნის პროცესში. ასე მიიღო მან, მაგალითად, სრული ფორმა "ვეფხისტყაოსნის" ცალკეული თავებისა, "ავთანდილის ანდერძი მეფე როსტევანისადმი" და "ნესტან-დარეჯანის წერილი", რომელიც შესრულებულია ფრანგული კლასიკური ლექსით და ექვემდებარებული სტროფით. ორბელიან-იორდანაშვილისეული "ვეფხისტყაოსნის" თარგმანის ტექსტი გამოქვეყნდა მხოლოდ ბოლო ვერსიის დასრულებიდან 40 წლის შემდეგ — 1977 წელს. რედაქტორები: გასტონ ბუაჩიძე და გივი ჭელიძე, წინასიტყვაობა ეკუთვნის სერგეი სერებრიაკოვს. ეს გამოცემა, როგორც რედაქტორი აღნიშნავს, გამოირჩევა რუსთაველის მხატვრული სახეებისა და აფორიზმების ზუსტი გადმოცემით.

დამოწმებული ლიტერატურა

- მ. ბარათაშვილი, 1969** - მ. ბარათაშვილი, თხზულებათა კრებული, თბ., 1969.
დროება, 1880, № 266.
დროება, 1881, № 31.
ივერია, 1895, № 108.
კ. კეკელიძე, 1941 - კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, ძველი მწერლობა, თბ., 1941.
შ. რუსთაველი, 1977 - ვეფხისტყაოსანი [ფრანგულ ენაზე] ე. ორბელიანი; ს. იორდანაშვილი, თბ., 1977.
ქართული მწერლობის ანთოლოგია, თბ., 1930.
ვ. ჩაჩანიძე, 1980 - ვ. ჩაჩანიძე, "ვეფხისტყაოსანი" მსოფლიოს ხალხთა ენებზე, თბ., 1980.
ცისკარი, 1860, ივნისი.
მ. ჯანაშვილი, 1977 - მ. ჯანაშვილი, შოთა რუსთაველი, თბ., 1996.

GURAM TAKNIASHVILI

"THE KNIGHT IN THE PANTHER'S SKIN" IN THE WORKS
OF THE ORBELIANIS

Shota Rustaveli's "The Knight in the Panther's Skin" has its honored place in the treasury of the world culture. The influence of the poem on the creations of the subsequent generations of the Georgian authors has been widely evidenced. Works dedicated to Shota Rustaveli were created by the poets and public figures who come from the Orbeliani princely family: Alexandre, David, Vakhtang, Sulhkan-Saba, Nino and Elisabeth Orbelianis.

The Society of Spreading Literacy among Georgians posed a question of collating the printed and manuscript versions of Rustaveli's epic poem. Nino, Vakhtang and Grigol Orbelianis took active part in the Commission of Establishing "The Knight in the Panther's Skin Text. In the 80s of the 19th century the panel had an access on six printed and five manuscript versions. Particularly notable contribution to the activities of the Commission of Establishing "The Knight in the Panther's Skin Text and in staging the live pictures of the characters of the poem was made by Nino Abashidze-Orbeliani. Other participants in staging the live pictures were Olgha Chavchavadze, Ketevan Bagration-Gruzinski, Ekaterine Gabashvili etc.

The relation to "The Knight in the Panther's Skin" had been particularly revealed in the works of Vakhtang Orbeliani, a prominent representative of the Georgian romanticism. He dedicated to Shota Rustaveli masterly poems, like: The Orphan, A Candle in the Mid of Ruins, and more.

Alexandre wrote a poem *Rustaveli* and a poem with the same title was also composed by Grigol Orbelianis where he says that time cannot fade Rustaveli's wisdom.

Aleksandre Jambakur-Orbeliani published an article in *Tsiskari*, a journal, entitled "The Georgian Speech and Writing" in which he divides the Georgian language into three categories. The language of "The Knight in the Panther's Skin" is referred to *elegant*.

According to the researchers (Aleksandre Baramidze) the language of Sulhkan-Saba is close to that of Rustaveli's and bears its influence.

Elisabed Orbeliani contributed to the translation of the poem in European languages. She published her prosaic translation of the poem into the French language.